

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА КОНЦЕПЦІЄЮ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

A COMPETENCE APPROACH TO LEARNING PRIMARY CLASS PUPILS IN CONCEPT OF NEW UKRAINIAN SCHOOL

Стаття розкриває теоретичні та практичні аспекти використання компетентнісного підходу в організації освітнього процесу в початковій школі за концепцією Нової української школи; характеризує ступінь вивченості компетентнісного підходу педагогами-дослідниками, новаторами освітнього простору; з'ясовує значення компетентнісного підходу у формуванні сучасного школяра; визначає проблеми, які виникають у процесі реалізації компетентнісного підходу в умовах сучасної Української школи, та можливість реалізації основних підходів в умовах школи; розкриває сутнісні характеристики використання інноваційних технологій, методів і прийомів навчання й упровадження їх у практику роботи в початковій школі відповідно до завдань Державного стандарту початкової освіти, який МОН України запровадило в навчально-виховний процес початкової школи з 1 вересня 2018–2019 навчального року.

Компетентнісне навчання – це перспективний напрям в освіті на багато років уперед, адже за такого підходу навчальна діяльність набуває дослідницького та практичного характеру, а тому з часом стає предметом засвоєння.

Головними компетентностями НУШ, які представлені в статті, є вільне володіння державною мовою, уміння спілкуватися рідною та іноземною мовами, математична компетентність, компетентність у галузі природничих наук, техніки й технологій, інноваційна відкритість новим ідеям, ініціювання змін у близькому оточенні (класі, школі, громаді тощо), екологічна компетентність, інформаційна й комунікаційна компетентність, громадянська та соціальна компетентність, культурна компетентність, підприємництво й фінансова грамотність. Доведено, що впровадження компетентнісного підходу на початковому етапі засвоєння нових знань сприятиме покращенню якості освіти й адаптації учнів до навчання в середній і старшій школі. Набуті під час навчання предметні галузеві та ключові компетентності дадуть змогу краще не тільки засвоювати нові знання, а й швидко й ефективно опрацювати достатньо великий обсяг навчального матеріалу, який відводиться на самостійну роботу, використовувати інформаційні й комунікаційні технології, критично мислити.

Ключові слова: компетентність, ключові компетентності, зміст освіти, державний стандарт початкової школи, інноваційні

технології, пізнавальний інтерес, початкова школа.

The article describes the theoretical and practical aspects of using the competency approach in organizing the educational process in elementary school according to the concept of the New Ukrainian School; characterizes the degree of study of the competence approach of teacher-researchers, innovators of the educational space; reveals the importance of a competent approach in shaping the modern schoolboy; identifies problems that arise in the process of implementation of the competence approach in the modern Ukrainian school and the possibility of implementing the basic approaches in the school environment; reveals the essential characteristics of the use of innovative technologies, methods and techniques of teaching and their implementation in primary school practice in accordance with the objectives of the State standard of primary education, which the Ministry of Education and Science of Ukraine introduced in the educational process of elementary school from September 1, 2018–19 academic year.

Competent learning is a promising area of education for many years to come. After all, under this approach, the educational activity becomes research and practical character, and therefore becomes subject of development over time.

The main competences of NUSh that are presented in the article are: fluent in the state language, ability to communicate in native and foreign languages, mathematical competence, competence in the field of natural sciences, technology and innovation, innovative openness to new ideas, initiating changes in a close environment (class, school, school) community, etc.), environmental competence, information and communication competence, civic and social competence, cultural competence, entrepreneurship and financial literacy. It is proved that the introduction of a competent approach at the initial stage of learning new knowledge, will improve the quality of education and will facilitate the adaptation of students to study in secondary and high school. The subject area and key competences acquired during the training will allow to acquire not only new knowledge, but also quickly and effectively to develop a sufficiently large amount of independent study material, to use information and communication technologies, to think critically.

Key words: competence, key competences, content of education, state standard of elementary school, innovative technologies, cognitive interest, elementary school.

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-2.4>

Кондратьєва А.В.,

канд. філос. наук,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти

КВНЗ «Дніпровська академія
неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку цивілізації українське суспільство перебуває під потужним впливом змін умов життєдіяльності, ґрунтового утвердження новітнього типу розвитку, переосмислення стратегій і ціннісних орієнтирів людського буття. Саме тому молодь сьогодення потребує неабиякої підготовленості до життя в доступному європейському

суспільстві, значної соціальної активності, зрілої громадянської компетентності й усвідомлення свого значення в житті, упевненості в тому, що кожен із нас може позитивно впливати на соціум і зміни в ньому.

Інтерес до громадського життя не виникає на порожньому місці, а з'являється лише тоді, коли діти щодня відчують, що країна, у якій вони

живуть, бачить у них «живу частинку держави». Тому необхідні якісні зміни й в освітньому просторі нашої країни [6, с. 342].

Освіта є невід'ємним складником більшості економічних і соціальних процесів, які відбуваються в сучасному суспільстві. Освіта – важливий чинник створення, удосконалення, формування людського капіталу й економічного розвитку будь-якої держави, який, у свою чергу, передбачає збільшення потреби в професійно підготовлених фахівцях. Тому проблеми молоді завжди є актуальними.

Розвиток освіти в сучасних умовах перестав бути справою тільки держави. Сьогодні він став полем партнерської взаємодії регіональних і центральних державних органів з органами місцевого самоврядування, закладами освіти, педагогічними колективами, батьками, учнями та громадськими об'єднаннями.

Час змін показує зростання в праці інтелектуального змісту, проникнення в фізичну працю думки, замислу, творчого підходу до фізичної трудової діяльності. Щоб в еру високих технологій та автоматизації залишатися затребуваним фахівцем, необхідно набувати нових компетенцій, навичок і вмінь.

Саме ці завдання ставить перед педагогами Нова українська школа. Педагоги добре усвідомлюють, як нелегко вирішувати завдання нової української школи сьогодні.

На сучасному етапі розвитку суспільства навчання потребує більшої динамічності, активності й самостійності. Тому важливо навчити учня осмислювати тему, яка вивчається, а він, у свою чергу, повинен знайти інформацію, яка допоможе сповна реалізувати поставлену проблему. Саме тому виникає необхідність пошуку нових методів навчання [3].

Початкова школа є надійним фундаментом освіти кожної людини. Сучасне покоління – це громадяни України, які володіють новим мисленням, новими ідеями, новими поглядами на суспільство. Тому досить важливим на сучасному етапі розвитку освіти є формування в молодших школярів таких ключових компетенцій, які б могли сповна реалізувати головне завдання – «навчитися вчитися». Головна риса сучасного уроку – це відкриття знань самими учнями. Таке знання є особистим освітнім продуктом кожного вихованця, адже воно отримане завдяки дослідженню, пошуку [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед багатьох публікацій, присвячених саме питанню компетентнісного підходу в шкільній освіті, у тому числі й початковій, варто відзначити значний вклад у дослідження таких учених, як О. Савченко, Н. Бібік, О. Овчарук, О. Онопрієнко, Т. Байбара й багато інших. У працях указаних авторів здійснено дефініцію понять, пов'язаних із

компетентнісним підходом у початковій освіті: компетентність розглядається як «здатність застосувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини» [7].

Проаналізовані публікації науковців свідчать про те, що реалізація компетентнісного підходу в навчанні школярів початкової школи буде успішною за умови комплексного забезпечення всіх складників навчального процесу – цілей навчання, побудови компетентнісно-орієнтованого змісту освіти, відповідного розроблення методичного забезпечення, професійної підготовки вчителя тощо [1].

Також важливим є питання змісту процесу введення нових технологій і методів сучасного навчання в початковій школі, які висвітлені в працях як зарубіжних, так й українських учених. Наукові напрацювання А. Алексюка, І. Доброскок, В. Коцура, С. Нікітчиної, В. Ільїна, С. Пролєєва, М. Лисенка, П. Сауха присвячені загальним теоретичним, науковим практичним проблемам інтерактивної парадигми в початковій школі, окремим прогресивним технологіям навчання, досвіду й перспективам їх використання в освітній практиці. Автори пов'язують інновації в навчанні з необхідністю трансформації наявного традиційного освітнього процесу, тобто радикальних перетворень і комплексних видозмін [5].

Учені-дослідники проблеми застосування педагогічних інноваційних технологій: О. Абдалова, О. Ісакова, О. Василенко, І. Галиця й О. Галиця, В. Докучаєва, О. Фатхутдінова й інші – розуміння нового в освітньому процесі співвідносять із такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Особливості технології інтерактивного навчання досліджували Дж. Шерман, Г. Фріц, С. Ренегар, Дж. Фредерік, М. Сілберман, О. Пометун, Л. Пироженко, Т. Ремех, у тому числі основу інноваційних методів навчання, технологію колективного взаємонавчання (О. Рівін), технологію проблемного навчання (Дж. Дьюї, М. Махмутов, Т. Ільїна, Г. Вернер, В. Окоп, А. Матюшкін, П. Підкасистий), технологію комп'ютерного (інформаційного) навчання (А. Єршов) [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні дослідження компетентнісного підходу в навчанні учнів початкових класів за концепцією Нової української школи та достатньо ґрунтовну вивченість зазначеної проблеми, усе ж поза увагою дослідників залишилося питання, пов'язане зі зв'язком між методологічними підходами до вивчення навчальних дисциплін початкової ланки з вимогами компе-

тентнісного підходу, а також розроблення конкретних методичних рекомендацій і пропозицій щодо формування необхідних загальних і спеціальних компетентностей.

Мета статті – розкрити особливості компетентнісного підходу в навчанні учнів початкових класів за концепцією Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Державний стандарт Нової української школи передбачає одинадцять ключових компетентностей, які повинні набути учні в початковій школі, а саме:

- вільне володіння державною мовою – уміння усно та письмово висловлювати власні думки, почуття, чітко аргументувати пояснення фактів; відчуття краси слів, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування й культурного самовираження, готовність використовувати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

- уміння спілкуватися рідною та іноземною мовами – активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях: удома, у процесі навчання, у культурному житті суспільства; уміння розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися у відповідних ситуаціях, оволодівати навичками міжкультурного спілкування;

- математична компетентність – виявляти прості математичні відносини у світі моделювання процесів, ситуацій із використанням математичних співвідношень і вимірювань; усвідомлення значення математичних знань і навичок в особистому, а також суспільному житті;

- компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій – цікавість, бажання шукати й пропонувати нові ідеї індивідуально чи колективно, спостерігати та досліджувати, висувати припущення, на основі проведених експериментів робити висновки; пізнавати себе й навколишній світ за допомогою спостережень і досліджень;

- інноваційна відкритість новим ідеям, ініціювання змін у близькому оточенні (класі, школі, громаді тощо) – формування знань, навичок, що є основою компетентнісного підходу, можливість подальшого навчання, практикувати професії, щоб відчутися себе частиною суспільства;

- екологічна компетентність – розуміння основ екологічної поведінки, раціональне використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства;

- інформаційна й комунікаційна компетентність – оволодіння цифровою грамотністю для розвитку й комунікації, уміння безпечно та етично використовувати інформацію, комунікацію, компетентність у навчанні й інших життєвих ситуаціях;

- громадянська та соціальна компетентність – реалізація ідей демократії, справедливості, рівності прав людини, благополуччя та здорового способу життя, рівних прав і можливостей, співпраця з іншими людьми для досягнення спільної мети;

- культурна компетентність – залучення в різні види художньої творчості (образотворче мистецтво, музика й інші види мистецтва) за допомогою відкриття й розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

- підприємництво та фінансова грамотність – готовність брати на себе відповідальність за власні рішення, здатність організувати свою діяльність для досягнення цілей, розуміння етичних цінностей, готовність реалізувати ідеї прийняття власних рішень [1].

На основі цих ключових компетентностей, які має набути учень початкової школи, сформоване поняття компетентнісного підходу до навчання. Його враховують під час визначення вимог до обов'язкових результатів навчання учня Нової української школи.

Саме ці завдання ставить перед педагогами Нова українська школа. Педагоги добре усвідомлюють, як нелегко вирішувати завдання Нової української школи сьогодні.

Проте новому поколінню українських педагогів ХХІ століття допомагає авторська гуманістична система поглядів і принципів виховання одного з найсвоєрідніших українських мислителів ХХ століття – Василя Сухомлинського, Учителя, який присвятив стільки самовідданої й титанічної праці, сумлінних турбот, зусиль волі та інтелектуальної енергії вихованню дітей і молоді.

Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання Василя Сухомлинського. І це педагогічне кредо сучасності.

Дуже багато цінних порад для нинішньої Нової української школи можна запозичити у Василя Олександровича: «... Щотижня кілька уроків ми присвячували «подорожам» до джерел думки й рідного слова – спостереженням...» [6, с. 16].

«Наші подорожі і спостереження збагачували думку, сприяли розвитку уяви й мови. Чим більше запитань виникало в дітей під час походів та екскурсій, тим яскравіше виявлялися допитливість і прагнення до знань у класі...» [6, с. 17].

Учити учнів спостерігати, запитувати – важливі завдання Нової початкової школи.

В. Сухомлинський зазначав: «Активне спостереження – це, по суті, перша діяльність дитини, у процесі якої вона взаємодіє з навколишнім світом, передусім із природою... У поєднанні з вдумливим читанням спостережливість є міцною основою постійного розвитку розумових здібностей дитини» [6, с. 18].

Для нинішнього реформування школи важливо взяти до уваги теоретичні висновки Василя Олександровича щодо основних завдань розвитку й навчання учнів у молодших класах: «Якщо уважно придивитися до того, що роблять учні в

початкових класах, то можна без перебільшення сказати: головне завдання початкової школи – навчити дітей користуватися інструментом, за допомогою якого людина все життя оволодіває знаннями...» [6, с. 47].

«Що ж це за інструмент? – продовжує Василь Олександрович. – У ньому п'ять умінь: спостерігати явища навколишнього світу, думати, висловлювати думку про те, що я бачу, роблю, думаю, спостерігаю, читаю, пишу» [6, с. 48].

Це ще раз підтверджує, що покоління сьогодення необхідно навчати не того, чого вчили раніше. Потрібно вчити дітей умінь мислити, самостійно здобувати інформацію й критично її оцінювати та використовувати, а не просто накопичувати й запам'ятовувати.

Успіх інтелектуального виховання залежить від багатьох факторів:

- від інтелектуального багатства всього шкільного життя;
- від духовного багатства вчителя, його кругозору, ерудиції, культури;
- від змісту навчальних програм і характеру методів навчання;
- від організації розумової праці на уроках і вдома [2].

Навички XXI століття насамперед передбачають наявність у молодій людини почуття людської гідності й відповідальності, а також бажання якнайкраще вирішувати нагальні проблеми своєї держави та приносити користь своїй маленькій батьківщині вже сьогодні.

Навички XXI століття – це формування критичного мислення, творче вирішення складних завдань і взаємодії – усе це можна об'єднати в один комплексний навик – навичка колективного вирішення складних завдань.

Громадське бачення світу – це жива плоть і кров моральності, наголошував Василь Сухомлинський. Педагог уважав, що «без усвідомлення величної ідеї Батьківщини людина не може бачити часточку своєї рідної Вітчизни в рідному селі, у рідному місті, вона не відчуває гарячої потреби щось зробити для звеличення України» [6, с. 9].

Тому нам із вами необхідно створювати умови для розвитку, формування активної громадянської позиції кожної дитини нашої країни.

Виховання людини відбувається тільки в людському середовищі, і від того, наскільки глибоко відбиваються в цьому середовищі моральні здобутки людства, світ людини, ідеї суспільства й держави, залежить ефективність навмисних, передбачених, цілеспрямованих зусиль вихователя. Моральна вихованість полягає, зрештою, у тому, що людина прагне робити добро й не може робити зла.

І саме в сьгоднішніх умовах розбудови громадянського суспільства становлення патріотизму,

національної самосвідомості юних громадян стає центральним нервом усієї діяльності навчального закладу, а недостатня увага до цього надзвичайно важливого аспекту сприяє поглибленню духовної кризи молодого покоління.

Тому в організації своєї роботи, складанні навчальних програм для початкової школи педагоги повинні враховувати, що у XXI століття всі зусилля необхідно спрямовувати на формування активної громадянської позиції кожної маленької особистості, розвиток її критичного мислення, комунікативних навичок, творчої винахідливості й навичок взаємодії, тому що найбільш затребуваними в цю епоху виявляється здатність до вибудовування міжособистісних відносин.

Тому необхідно орієнтуватися на формування і розвиток більш широких компетенцій – умінь знаходити нестандартні рішення завдань і проблем, навичок колективної роботи, тобто ті самі завдання, які ставив В. Сухомлинський перед своїми сучасниками.

В. Сухомлинський акцент у роботі робив на розвиток навичок та особистісних якостей своїх вихованців, формування в них умінь «вчитись учитися» [6, с. 58].

Й однією з інноваційних технологій навчання, які сьогодні формують нового школяра, сприяють вирішенню поставлених перед початковою освітою завдань, є STEAM-технології та один із її напрямів – робото-технічні освітні конструктори Lego, FischerTechnik, RoboRobo, WeX IQ, Bioloid STEM, ITS ROBOT.

Тому однією з основних цілей навчання школярів у початковій школі є підвищення якості освоєння освітніх програм і розвиток здібностей через залучення інтересу до конструкторської діяльності.

Заняття технічним конструюванням спираються на знання й умінь, отримані молодшими школярами на уроках математики, інформатики, навколишнього світу й технології. У процесі роботи над моделями з конструктора в учнів з'являється інтерес до предметних шкільних дисциплін, відбувається закріплення досліджуваного на уроках теоретичного матеріалу, підвищується рівень його усвідомленості, створюються умови для розвитку просторових уявлень і конструкторських умінь.

LEGO – це найпоширеніша сьогодні педагогічна система, що використовує моделі реального світу й предметно-ігрове середовище навчання та розвитку дитини, широко поєднується з принципами інноваційної технології – STEAM.

Основним принципом навчання є принцип «навчання через дію»: діти отримують знання в процесі побудови та дослідження моделей з конструктора.

Конструктори LEGO – це цікавий матеріал, що стимулює дитячу фантазію, уяву, формує моторні

навички. LEGO-конструювання допомагає дітям утілювати в життя свої задумки, будувати й фантазувати.

Поєднання STEAM-освіти з LEGO дає широкі можливості для творчого вчителя в організації освітнього процесу. Саме цим і зумовлюється актуальність обраної теми.

Сьогодні молода людина повинна не тільки володіти типовим набором навичок, а й мати здатність кожного разу під конкретне завдання їх підбирати.

Важливою також є підприємницька здатність – уміння знаходити нові ідеї й перетворювати їх у бізнес – це одна з основних характеристик людини, які необхідно розвивати в сучасному світі.

Висновки. Отже, усі характеристики людини можна об'єднати в один комплексний навик – навичка колективного вирішення складних завдань, тобто те, що розвивав В. Сухомлинський у вихованцях і до чого закликав усіх педагогів, особливо початкових класів, так як початкова школа є життєвим базисом набутих компетентностей для подальшого навчання й реалізації кожної особистості. Нам є куди розвиватися: у майбутньому дослідницька сторона в освіті стане більш яскраво вираженою, викладач перетвориться на фахівця,

який допомагатиме людям учитися протягом усього життя. Нас чекають нові підходи й методи формування навичок XXI століття, думаємо, більш ефективні, ніж нинішні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavno-gostandartu-pochatkovoyi-osviti>.
2. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Концепція НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>.
4. Концепція початкової освіти / О.Я. Савченко, Н.М. Бібік, В.О. Мартиненко та ін. *Початкова школа*. 2016. № 6. С. 1–4.
5. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017–2018 навчальний рік. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. 670 с.
7. Сучасні освітні тренди. STEM-освіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/stem-osvita-310.html>.